

Эшназаров Т.Ш.,

Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлис
Қонунчилик палатаси депутаты,
иқтисод фанлари доктори

ҲАЗНАЧИЛИК ТИЗИМИ ВА УНИНГ ҲУҚУҚИЙ МУНОСАБАТЛАРИ

ЭШНАЗАРОВ Т.Ш. ҲАЗНАЧИЛИК ТИЗИМИ ВА УНИНГ ҲУҚУҚИЙ МУНОСАБАТЛАРИ

Мақолада Ўзбекистон ғазначилик тизимининг фуқаролик-ҳуқуқий қоидалари масалалари, унинг субъекти ва объекти таҳлил қилинган. Шунингдек, назария, қонун ҳужжатлари ва ҳуқуқни қўллаш амалиёти, ғазначиликнинг моддий-ҳуқуқий ва процессуал-ҳуқуқий мақоми, ғазначиликни намоён этиш бўйича ваколатлари ҳамда бевосита ғазнанинг жавобгарлиги масалалари ифода этилган.

Таянч иборалар: Бюджет кодекси, ғазначилик, кассавий режалаштириш, фуқаролик-ҳуқуқий қоидалар, субсидиар жавобгарлик, бюджет-ҳуқуқ муносабатлари.

ЭШНАЗАРОВ Т.Ш. КАЗНАЧЕЙСКАЯ СИСТЕМА И ЕЕ ПРАВОВЫЕ ВОПРОСЫ

В статье обсуждены вопросы гражданско-правовых правил системы казначейства Узбекистана и проанализированы его субъекты и объекты. Вместе с тем, приведены возможности применения теории и законодательства в части процессуально-правового статуса, а также вопросы полномочия и ответственности казначейства.

Ключевые слова: Бюджетный кодекс, казначейство, кассовое планирование, гражданско-правовые правила, субсидиарная ответственность, бюджетно-правовые отношения.

ESHNAZAROV T.SH. THE LEGAL ISSUES OF TREASURY SYSTEM

The article provides an analysis of civil law rules of the Treasury system, its subjects and objects. It also considers the theory, legislative documents, particularly the practice of rights, substantive and procedural legal status of the Treasury, functions and powers of the Treasury, and the Treasury liability.

Keywords: Budget Code, treasury, cash planning, civil-law rules, subsidiary liability, fiscal and legal relations.

Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги ғазначилиги Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2007 йил 28 февралдаги «Давлат бюджетининг ғазна ижроси тизимини янада ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги ПҚ-594-сонли Қарорига асосан ташкил этилган бўлиб, унинг асосий мақсади бюджет маблағларининг мақсадли сарфланиши устидан назоратни кучайтириш, барча даражалардаги бюджет даромадлари ва харажатларини бошқариш самарадорлигини ошириш ҳисобланади. Бу эса ўз навбатида уни бюджет жараёнининг иштирокчиларидан бирига айлантириб, унга давлат молиявий ресурсларининг оптимал тарзда бошқарилишига аниқ таъсир этишни таъминлаш вазифасини юклайди. Ушбу вазифа ғазначилик томонидан бажариладиган, ғазначиликнинг мамлакатда амалга оширилаётган бюджет-солиқ сиёсатидаги ролига мос келувчи кенг доирадаги функцияларни қамраб олади.

Молия вазирлиги бюджетни ижро этиш жараёнида макроиқтисодий омиллар, нархлар динамикаси ва Давлат бюджетига даромадларнинг келиб тушиш прогнозларини ҳисобга олган ҳолда бюджетга тузатишлар киритиб, бюджет жараёнининг тўлиқ таъминланишини назорат қилади. Ижроия ҳокимият органлари Бюджет кодексига мувофиқ маблағларни сарфлашнинг ҳар бир йўналиши бўйича харажатларнинг бюджет таснифи моддалари бўйича маблағ ажратишнинг тасдиқланган чегараларида ўзгартиришлар киритиши мумкин¹.

Ғазначиликка ижрони ташкил этиш ва бюджетларни ижро этиш, бюджет ҳисобварақлари ва бюджет маблағларини бошқариш вазифаси юклатилади. Ўз моҳиятига кўра улар барча бюджет маблағлари олувчилар ва уларни тасарруф этувчиларнинг ғазначилари ҳисобланиб, бюджет маблағлари олувчиларнинг номидан ва уларнинг

топшириғига кўра бюджет маблағлари ҳисобидан тўловларни амалга оширади.

Агар ғазначилик фақатгина бюджет маблағларининг бюджетдан маблағ олувчиларга (бюджет ташкилоти ва бошқаларга) етказиш билан шуғулланса, ушбу роль пасив бўлиши мумкин. Агарда ғазначилик бюджет ижроси жараёни ва бюджетдан маблағ олувчиларга барча харажатларини қатъий назорат қилиш билан бирга, уларнинг бухгалтерлик ҳисобини тўлиқ юритса, шунингдек у давлат актив ва пасивларини бошқарса, мазкур роль фаол бўлиши мумкин. Ғазначиликка юклатилган бу вазифалар унинг бюджет-ҳуқуқ муносабатларига бориб тақалади. Бунда ижро этувчи ҳокимият институти сифатида ғазначилик қуйидагиларни ўзида намоён этиши мумкин:

– бевосита Вазирлар Маҳкамасига бўйсунадиган ташкилот бўлиши;

– Вазирлар Маҳкамаси томонидан назорат қилинмайдиган, фақатгина жорий молия йили учун, бюджет жараёнини тартибга солувчи қонун ҳужжатларига амал қилувчи мустақил юридик шахс, яъни молия вазирлигининг мустақил институти бўлиши мумкин.

Иккала нуқтаи назар ҳам асосан ғазначилик органларининг (турли даражада бўлса-да) кенг мустақиллигини назарда тутади, бу ҳол давлат молиявий тизими учун ҳам ижобий, ҳам салбий оқибатларни келтириб чиқаради.

Ижобий оқибатлар жумласига қуйидагиларни киритиш мумкин:

– бошқарув қарорларини қабул қилишдаги мустақиллик, бу давлат бюджет даромадларини бирлаштириш, уларни бюджет тизимининг даражалари бўйича тақсимлаш, бюджет харажатлари ва дастурларини молиялаш борасида қабул қилинган стандартларга аниқ амал қилиш имконини беради;

– вилоят бюджет тизимларига таъсир этишнинг реал усуллари;

¹ Эшназаров Т. Ғазначилик тизими муносабатлари. – Т.: «Фан», 2008. – 303-б.

– тегишли даромад базаси билан таъминланмаган харажатларнинг қабул қилиниши ва амалга оширилишига самарали қарама-қаршилик қилиш қобиляти;

– бюджетни ишлаб чиқиш, муҳокама қилиш ва уни молиявий ижро этиш жараёнларида бюджетга таъсир кўрсатишнинг амалий воситалари.

Салбий томонлари – бюджет маблағларидан назоратсиз фойдаланиш имконияти.

Агар манфаатлар зиддияти тамойилидан келиб чиққан ҳолда фикр юритилса, у ҳолда бюджетни тузувчи орган бир вақтнинг ўзида уни ижро этувчи орган бўлиши мумкин эмас. Ушбу мантиққа амал қилган ҳолда ғазначиликни алоҳида мустақил идорага ажратиш тўғрироқ бўлади.

Лекин дунёда молиявий инқироз давом этиб турган бугунги шароитда, ғазначилик ҳозирча Молия вазирлигининг таркибидаги (мустақил) институт бўлиши лозим. Ҳозирги вақтда бюджет сиёсатини турли идоралар (маҳаллий ҳокимият ва вазирликлар) ўртасида қисмларга ажратишнинг иложи йўқ ёки бу мақсадга мувофиқ эмас. Келгусида бюджет жараёнининг барча тартиботлари халқаро стандартлар асосида тўлиқ йўлга қўйилиб, улар барча юридик шахслар томонидан оғишмай бажарилса, молиялашнинг оптимал графиклари белгиланса, барча ахборот, техник, ташкилий ва бошқа муаммолар ҳал этилса, бюджетни ижро этиш тизими реал режимда ишлай бошласа, ана шунда ғазначиликни Молия вазирлигидан ажратиш масаласи долзарб аҳамият касб этади.

Ҳар қандай мамлакат иқтисодиётининг барқарор ҳамда муваффақиятли ривожланиши кўп жиҳатдан давлат молиявий ва моддий ресурсларининг ҳолати, уларни самарали бошқариш имконияти тўғрисидаги ахборот олишнинг ишончлилиги ва тезкорлигига боғлиқ¹.

¹ Акперов И.Г., Коноплева И.А. Казначейская система исполнения бюджета в Российской Федерации. – М.: «Кнорус», 2014. –С. 18.

Шунинг учун ҳар қандай мамлакатнинг давлат молиявий ресурсларини бошқариш тизимида бюджетни тартибга солишнинг у ёки бу модели амалга оширилишини таъминловчи ташкилий тузилмага алоҳида роль берилади. Унинг асосий вазифалари жумласига, электрон дастурлаш тизимларидан оқилона фойдаланган ҳолда биринчи галда бюджет жараёнини режалаштириш ва прогнозлаштириш, бюджетлараро муносабатларнинг оқилона таркибини шакллантириш, бюджет маблағлари билан операцияларни амалга ошириш, давлат ижтимоий дастурларини молиялаш, барча турдаги давлат молиясини бирлаштириш ва ҳисобини юритиш ва ҳоказолар киради. Чет элда бундай ташкилий тузилма сифатида анъанавий тарзда ўзининг кўп йиллик ривожланиш даври мобайнида бюджет соҳасида давлатнинг молиявий сиёсатини юритишнинг амалий ва асосий мустақил институтига айланган ғазначилик майдонга чиқади.

Ўзбекистонда ғазначилик органлари молия вазирлиги таркибида нисбатан янги институт ҳисобланади. Уларнинг вазифалари жумласига, асосан Давлат бюджетининг касса ижроси ва унинг ижро этилиши тўғрисидаги ҳисоботларни тайёрлаш киради. Бир вақтнинг ўзида ғазначилик органларининг тизими ҳисоб (харажатлар, даромадлар ва бошқ.) юритиш, харажатларни тўлаб бериш, келиб тушувчи даромадларни бюджет тизимининг даражалари бўйича кунлик тақсимлаш ишларини амалга оширади.

Ғазначилик уч бўғинли тузилма тамойили бўйича ташкил этилган бўлиб, бюджет федерализми тамойилларини амалиётга жорий этишда муҳим функцияларни бажаради. Мазкур тизим орқали бюджетлар даромадларини вертикал ва горизонтал тенглаштириш механизми амалга оширилади. Шунингдек, бюджетлараро муносабатларда бюджет тизими барча унсурларининг

амалдаги ҳуқуқий тенглиги тамойилининг амал қилинишини таъминлайди.

Шу билан бир қаторда Ғазначилик органлари ўз фаолияти жараёнида малакали юридик баҳо ва қўллаб-қувватлашни талаб қилувчи кўплаб масалаларга дуч келишади. Алоҳида норматив-ҳуқуқий ҳужжатларнинг зиддиятлилиги, алоҳида тушунчалар ва атамаларнинг норматив таърифи ҳамда айрим ваколатлар ва функцияларни амалга оширишнинг кераклича тарзда ишлаб чиқилган механизмнинг мавжуд эмаслиги катта қийинчиликларни келтириб чиқаради. Ғазначилик фаолиятини тартибга солувчи тартиботларнинг Бюджет кодексида акс эттирилмаганлиги эса буни янада чигаллаштиради.

Шу муносабат билан ғазначилик органларининг бошқа ижроия ҳокимият органлари билан ўзаро ҳамкорлигида ҳам мураккабликлар юзага келади.

Амалиёт шуни кўрсатмоқдаки, ғазначилик органларини ташкил этиш ва улар фаолият кўрсатишининг ҳуқуқий ва норматив тартибга солиниши ушбу тузилманинг ривожланиш суръатларидан ортда қолмоқда. Ғазначиликни янада ривожлантириш муаммолари, хусусан ташкилий ва методологик масалалар фақат қонун ҳужжатлари ва Бюджет кодексига тегишли ўзгартиришлар киритиш асосида ҳал этилиши мумкин.

Ғазначиликнинг фуқаролик-ҳуқуқий қоидалари масалаларига мамлакат фанида анъанавий тарзда етарлича эътибор қаратилмаяпти.

«Ғазначилик» тушунчасининг мазмуни фуқаролик ҳуқуқларининг субъекти ва объекти тушунчалари орқали очиб берилади. Айрим муаллифларнинг фикрича, ғазначиликка фуқаролик ҳуқуқининг субъекти сифатида қараш лозим. Улар ғазначиликни давлат мулкнинг бевосита тақсимловчиси сифатида фаолият юритувчи давлатга ўхшатишади. Бироқ юридик адабиётлардаги мавжуд қарашларнинг таҳлили ғазна-

чиликни фуқаролик ҳуқуқларининг бевосита давлат тасарруфида бўлган мулк маъносидаги объектлари жумласига киритиш имконини беради¹.

Бугунги кунда ғазначилик моддий-ҳуқуқий ва процессуал-ҳуқуқий мақомининг муҳим жиҳатларига нисбатан ўз қарашларида изчил эмас. Чунки, назария, қонун ҳужжатлари ва айниқса ҳуқуқни қўллаш амалиёти бир-бирига зид. Шунингдек, давлат органларига (Молия вазирлиги) ғазначиликни намоён этиш бўйича берилган ваколатлар бевосита ғазначиликнинг жавобгарлигини ифодалайди². Айни пайтда ғазначиликка қонуний жиҳатдан ҳуқуқий муносабатларнинг мустақил субъекти мақоми берилмаган. Ғазначиликни тўлдириш асосини ҳуқуқнинг у ёки бу тармоққа тегишлилигига қараб таснифлаш мумкин: фуқаролик-ҳуқуқий, маъмурий-ҳуқуқий, молиявий-ҳуқуқий, жиноий-ҳуқуқий. Ҳуқуқдаги диспозитивлик ва императивлик тамойилига қараб фуқаролик-ҳуқуқий асослар шартномавий (совға қилиш, ижара, давлат қарзи, мулкни сотиш) ва қонуний турларга бўлинади.

Ғазначиликка тушумларнинг шартномавий фуқаролик-ҳуқуқий асослари ичида биринчи навбатда ғоят кенг тарқалган давлат қарзларини ажратиш мумкин. Ҳозирги вақтда давлат қарзлари, одатда, давлат қимматли қоғозларини чиқариш йўли билан амалга оширилади. Давлат қарзларини чиқариш натижасида юзага келадиган ҳуқуқий муносабатларни тадқиқ этишда бизнингча уларни фуқаролик ҳуқуқининг умумий нормалари, шу жумладан қарз муносабатларини тартибга солувчи нормалар таъсири остига тушадиган фуқаролик-ҳуқуқий асослар сифатида кўриб чиқиш керак.

¹ Клюкова И.Н. Совершенствование казначейской системы в современных условиях. – Чебоксары, 2005. – С. 112.

² Игнатова Т.В., Кюрджиев С.П., Солонина С. Казначейская деятельность в системе государственного регулирования. – Ростов-на-Дону: «Пресс», 2003. – С. 66.

Бунда шу назарда тутиладики, ғазначиликни фуқаролик-ҳуқуқий нормалар билан таъминлаш асосларида фарқлар мавжуд бўлгани ҳолда бюджет тўғрисидаги ҳужжатни тузиш учун «режавийлик», яъни ҳуқуқий асослар бўйича мажбуриятларнинг ижро этилишини таъминлашга мўлжалланган бюджет даромадларининг ҳажмини олдиндан ҳисоблаб чиқиш имконияти ҳал қилувчи роль ўйнайди. Давлат бюджет даромадларининг ҳажми ҳақидаги ахборотга эга бўлган тақдирдагина у ушбу даромадларни тақсимлаш, бюджетнинг харажатлар қисмини шакллантиришга қодир ва бунга ҳақли. Бюджетни шакллантиришнинг муҳим тамойили – унинг мутаносиблиги, яъни амалга оширилаётган харажатларнинг олинган даромадларга мос келиши ана шундан иборат.

Ғазначиликнинг субсидиар жавобгарлиги¹ тўғрисидаги масала ҳам муҳим ҳисобланади. Ҳозирда амалда бўлган фуқаролик тўғрисидаги қонун ҳужжатларига мувофиқ ғазначилик юридик шахс сифатида ўз номидан ҳаракат қилолмайди, чунки ҳуқуқий мақомга эга эмас ва жавобгар бўлмайди.

Фуқаролик ҳуқуқининг муассасалар каби субъектларининг ўзига хос хусусиятлари ва уларнинг мажбуриятлари бўйича ғазнанинг жавобгарлиги юзасидан адабиётларда берилган фикрларни инобатга олган ҳолда, бизнинг назаримизда, ўз мажбуриятлари бўйича муассасаларнинг жавобгарлиги фақатгина муассаса уларга эришиш учун фуқаролик-ҳуқуқий мажбуриятларни ўз зиммасига олган мақсадларга мўлжалланган тегишли сметаларда кўзда тутилган пул маблағлари доирасида юзага келиши керак. Кредиторлар талабларини қондириш учун пул маблағлари етишмаган тақдирда тегишли ташкилот ғазначилик ҳисобидан субсидиар жавобгар бўлади.

Бироқ фуқаролик-ҳуқуқий мақсадлар учун ажратилиши мумкин бўлган бюджет маблағларининг миқдори жорий йилга

мўлжалланган даромадлар ва харажатларнинг тегишли рўйхати билан чекланганлиги боис ғазначиликнинг муассасалар мажбуриятлари бўйича субсидиар жавобгарлигини махсус қонун ҳужжатлари билан тартибга солиш лозим. Бу эса ўз навбатида ғазначиликка ҳуқуқий мақом беришни талаб қилади.

Маъмурий-ҳуқуқий муносабатларда ғазначиликнинг ҳуқуқий мақоми туб тушунча сифатида умуман давлат органининг ҳуқуқий мақоми замирида юзага келади. Ғазначилик органлари маъмурий-ҳуқуқий мақомининг қуйидаги умумий белгилари ажратилади, яъни: фаолиятнинг қонуности хусусияти; уларга норматив хусусиятга эга бўлган қонуности юридик ҳужжатларни чиқариш ҳуқуқини бериш; қуйи органларнинг юқори органларга ҳисобдорлиги ва уларнинг назорати остида бўлиши, юқори органларга қуйи органларга нисбатан тақсимлаш ҳуқуқлари берилишининг шартлиги².

Ғазначилик органларининг фуқаролик ҳуқуқий субъектлигини амалга ошириш механизмини аниқлаш учун мулкӣ ва ташкилий муносабатларни чеклаш муаммосини кўриб чиқиш зарур.

Ташкилий муносабатлар давлат бошқарувининг юқори ва қуйи органлари ўртасида, шунингдек улар билан давлат ташкилотлари ўртасида юзага келади. Ушбу муносабатлар табиати шундан иборатки, халқ хўжалигига раҳбарлик қилувчи давлат органи давлат мулкӣни ўз номидан эмас, балки давлат номидан тасарруф этади. Мазкур ҳолат ғазначилик органлари томонидан ўз функцияларининг бажарилиши чоғида молия вазирлигига тегишли бўлиб қолади.

Бюджет кодекси ва норматив-ҳуқуқий ҳужжатларда ғазначиликнинг ҳуқуқий мақомини белгилаб берувчи фуқаролик ҳуқуқи назарияси нуқтаи назаридан ғазначиликни юридик шахс деб ҳисоблаш имко-

¹ <http://www.anti-crisis.by>.

² Смирнов А. «Возрождение и развитие казначейской системы исполнения бюджета». / «Федерализм», Россия, 1998, №2.

нини берувчи барча зарур белгилар ўз аксини топмаган. Шунинг билан бир қаторда вилоятларда ғазначилик органларига ҳуқуқий мақом берилган.

Бизнингча, ғазначилик органлари давлат бошқаруви механизмнинг унсури сифатида фуқаролик ҳуқуқининг махсус субъектлари ҳисобланиши керак. Унинг ўзига хослиги шунда намоён бўладиги, ошқора ҳуқуқ субъектлари сифатида ғазначилик органлари фаолиятининг моддий-техника, молиявий ва бошқа таъминоти фақат қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда амалга оширилиши мумкин. Айти пайтда фуқаролик ҳуқуқи оддий субъектларининг фаолиятини таъминлаш учун қонунда тақиқланмаган ҳар қандай манбалардан фойдаланиш мумкин. Масалан, ғазначилик органлари учун ишбилармонлик муносабатларини қўллаб бўлмайди, чунки унинг фаолияти тадбиркорлик хусусиятига эга эмас.

Ҳуқуқни белгилаб берувчи ҳужжатларда ғазначилик органлари юридик шахслар сифатида кўрсатилмаса ва юридик шахс ҳуқуқларига эга бўлмаса, демак, улар фуқаролик-ҳуқуқий муносабатларнинг субъекти бўла олмайди¹.

Ғазначиликнинг пул маблағларини бошқаришида, яъни унинг кредиторлик ва дебиторлик қарзлари (давлат бюджетининг қарзлари), ғазна ижросининг фуқаролик-ҳуқуқий жиҳатларини кўриб чиқишда, мамлакат фуқаролик-ҳуқуқий муносабатларида айнан бундай муносабатлар субъекти сифатида иштирок этадиган вазият юзага келади. Бунинг оқибатида пул маблағларини давлат ғазнаси ҳисобидан ундириш юзасидан баҳслашувлар пайдо бўлади.

Ана шундай вазиятлардан бири – бюджет таъминловчи ташкилот давлатнинг субсидиар жавобгарлиги доирасида бюджетдан маблағларни ундиришга уринишлари билан боғлиқ муаммолардир. Гап давлат

муассасалари турли сабабларга кўра турли хилдаги коммунал ва бошқа тўловлар бўйича қарздорлар бўлиб қолган вазият ҳақида бораяпти.

Иккинчи вазият – давлат органларининг ҳаракатлари туфайли етказилган зарарни қоплаш тўғрисидаги бюджетга даъволар қилинадиган вазият. Ҳокимият органларининг қонунга хилоф хатти-ҳаракатлари натижасида етказилган зарарни бюджет маблағлари ҳисобидан қоплаш тартиби фуқаролик ва бюджет ҳуқуқи нормалари билан белгиланади.

Бюджет кодексида бюджет жараёнини ташкил этиш масалаларига катта эътибор қаратилган. Бюджет жараёни ҳокимият органларининг бюджетларни тузиш, кўриб чиқиш, тасдиқлаш, ижро этиш ва назорат қилиш юзасидан кодекс билан белгиланган фаолиятини ўзида намоён этади.

Бюджет жараёнида ғазначиликнинг роли янада кенг ва хилма-хилдир. Ғазначилик органлари қоида тариқасида давлат бюджетининг даромад ва харажат қисмини ижро этишда фаол қатнашади. Бунда улар даромадлар ва харажатларни бюджет таснифининг кодлари бўйича ҳисобга олади, келиб тушган даромадлар ва қилинган харажатлар тўғрисида ҳар кунлик ахборотни олади ва бу вилоят ва туман кесимларида пул оқимларини ўз вақтида тартибга солиш имконини беради. Бюджетлараро тартибга солишда ғазначиликнинг роли давлат бюджетидан тортиб то маҳаллий бюджетларгача тегишли даражадаги бюджетларга солиқ имтиёзлари ва амалга оширилган ўзаро ҳисоб-китобларни ҳисобга олган ҳолда уларга ҳисоблаб ёзиладиган тартибга солувчи солиқларни ўтказишдан иборат.

Бундан ташқари, ғазначилик бюджетларни ижро этиш жараёнида республика ва вилоятларнинг бюджет манфаатларини маълум тарзда уйғунлаштиради. Бунга ғазначилик органлари орқали трансферт тўловлар бўйича ҳисоб-китобларни ташкил қилиш йўли билан эришилади.

¹ Финансовое право: Практикум. / Аранчеев А.А., Барашян М.М., Белова И.В. и др.; под ред. И.В.Рукавишниковой. – Ростов-на-Дону: «Феникс», 2000. –С. 190.

Бюджетни ижро этиш жараёнида даромадлар ҳажмини аниқлаш ва харажатларни амалга ошириш учун тушумларни қисқа муддатли прогноз қилишга бўлган эҳтиёж ҳам ғазначилик органлари томонидан амалга оширилади. Бу ўз навбатида Давлат бюджетининг даромадлари ва харажатларини кассавий режалаштириш орқали амалга оширилади. Унинг таркибий қисмлари Давлат бюджетига маблағлар оқимидан (жалб қилинган маблағлар ҳам) ва Давлат бюджетидан маблағлар чиқимидан ташкил топади.

Бюджетни шакллантириш мамлакат, тармоқлар ва вилоятларни ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш прогнозлари ва дастурларига мувофиқ амалга оширилади. Ғазначилик органлари бунда бюджет лойиҳасини тузиш жараёнида иштирок этмаган ҳолда ўз фаолиятида ушбу дастурлар кўрсаткичларини ҳисобга олади ва улардан фойдаланади. Лекин мамлакат Бюджет ко-

дексида ғазначилик бюджетни ижро этувчи орган сифатида акс эттирилмаган. Бизнингча, ғазначиликнинг вазифалари, ваколатлари, ҳуқуқ ва мажбуриятлари бюджет кодексида берилиши лозим.

Ғазначилик функциялари бундан кейин ҳам кенгая боради ва давлат молиясини бошқаришнинг тўлиқ интеграциялашган тизимига айланади. Ҳозирги вазифаларни бажариш билан бир қаторда ғазначилик органлари харажатларни кассавий режалаштириш, лойиҳалар ва дастурлар самардорлигини прогноз қилиш, мамлакат молиявий ресурсларининг тўлиқ ҳисобини юритиш, молиявий аудит ва маблағларни йўналтириш самардорлигини баҳолашни амалга оширади, шунингдек, давлат органларига дастурларнинг бажарилиши натижалари тўғрисида маълумотларни тақдим этади.

Адабиётлар:

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2007 йил 28 февралдаги «Давлат бюджетининг ғазна ижроси тизимини янада ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги ПҚ-594-сонли Қарори. // Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2007 й., 9-10-сон, 82-модда.
2. Эшназаров Т. Ғазначилик тизими муносабатлари. – Т.: «Фан», 2008. – 303-б.
3. Акперов И.Г., Коноплева И.А. Казначейская система исполнения бюджета в Российской Федерации. – М.: «Кнорус», 2014. – С. 18.
4. Клюкова И. Совершенствование казначейской системы в современных условиях. – Чебоксары: 2005.
5. Казначейская деятельность в системе государственного регулирования экономики. // Игнатова Т.В., Кюрджиев С.П., Солонина С. – Ростов-на-Дону: «Пресс», 2003.
6. Смирнов А. Возрождение и развитие казначейской системы исполнения бюджета. // «Федерализм», Россия, 1998, №2.
7. Финансовое право: Практикум. / Аранчеев А.А., Барашян М.М., Белова И.В. и др.; под ред. И.В.Рукавишниковой. – Ростов-на-Дону: «Феникс», 2000. – С. 190.